

BIBLIOGRAPHY

- J. Charbonneaux, (Translated by Katherine Watson) *Greek Bronzes*, London 1962.
- W. Lamb, *Greek and Roman Bronzes*, London 1929.
- N. Baydur, *Kültepe ve Kayseri Tarihi Uzerine Araştırmalar*, İstanbul 1970.
- M. Comstock - C. Vermeule, *Greek Etruscan and Roman Bronzes in the Museum of Fine Arts*, Boston 1971.
- S. Reinach, *Répertoire de la Statuaire Grecque et Romaine Vol. I-IV*, Paris 1904.
- P. G. Wissowa, *Real Encyclopädie* 3, Stuttgart 1913.
- C. B. Avery, *The New Century Classical Handbook*, New York 1962.
- G. Bordenanche, *Sculpture Greche e Romane del Museo Nazionale di Antichita di Bucarest*.
- H. Goldman, *Excavations at Gözli Kule, Tarsus Vol. II, Plates*, Princeton 1950.
- G. Mendel, *Catalogue des Sculpture Grecques, Romaines et Byzantines Vol. III*, Constantinople 1914.

TEPEBAĞLARI HÖYÜĞÜNDE BULUNAN TUNÇ BİR HEYKELCİK

TANJU ANLAĞAN

Tepebağları höyüğünde bir gurup sikke ile hemen hemen aynı yerde bulunmuş olan bir tunç heykelcik, Anadolu'da çok az araştırılmış olan bu konuda bize çalışma imkânı verdi¹. Beraberinde bulunan sikkelere göre M.Ö. 1. yüzyıldan sonraya tarihlenmesi gereken heykelciğin gerek döküm tekniği, gerekse atribüleri bu tarihlendirmeyi kanıtlamaktadır.

Küçük heykelcikler Yunan sanatının apayrı bir bölümüdür. Çok çeşitli malzemelerden yapılan bu tür eserler arasında, özellikle tunç heykelcikler, ölçülerinin ufaklığı nedeniyle, çeşitli bölgelere dağılıma olanağını bulmuşlar, ve böylece bol miktarda ele geçmişlerdir. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar ne yazık ki gerek Batı Anadolu ve gerekse Orta ve Güney Anadolu için belirli bir imal merkezi² ortaya koymamıştır. M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren Anadolu'da Bergama³ bir heykeltraşlık ekolü olarak büyük önem kazanmıştır. Kendine özgü karakteri ile mermeri işleyen bu atölyelerde tunç dökümünün de varlığı kuşkusuzdur. Ancak yeni araştırmalar ve veriler bu hususu daha açıklığa kavuşturacaktır.

Tunç heykelcik, antik Kappadokya'da yer alan Niğde (Nagidus) ili belediye hudutları içinde, Niğde-Bor yolu üzerinde Tepebağları adıyla bilince mevkide oluşan höyüğün 2. yapı katının kerpiç yığıntıları arasında bulunmuştur. Geri bir ülke olan Kappadokya'da Kral Ariarathes V'in Helen kültürünü yayma çabasına rağmen, fazla bir gelişme olmamış, Helenleşme yüzeyde kalmıştır.⁴ Ancak eğitim gören zengin sınıf bu kültürü almıştır. Esasen tunç heykelcikler, Helenistik devir boyunca, bir kült malzemesi olmalarının yanısıra zengin evlerini de süslemekteydiler⁵. M.Ö. 1. yüzyılda idari yönden Roma ha-

¹ Bu heykelciği yayınlamama izin veren Sayın Prof. Dr. Nimet Özgüç'e teşekkürlerimi sunarım.

² Charbonneaux, *Greek Bronzes*, s. 127.

³ Lamb, *Greek and Roman Bronzes*, s. 195.

⁴ N. Baydur, *Kayseri Tarihi*, s. 117.

⁵ Lamb, aynı eser, s. 195.

kimiyetine girmiş olan Kappadokya'da yerli kültürün başlıca örnekleri olan Argaios, Apollo, Tyche ve Serapis kültlerinin yanısıra bir Herakles veya Hermes kültüne raslanmamıştır; muhtemelen Batı veya Güney Anadolu'dan gelmiş olmalıdır.

Tepcebağları heykeliği (Lev. I, 1) 9.4 cm yüksekliğinde olup, omuz ve kalça genişlikleri 3.7-3.6 cm dir. Vücut ağırlığı sol bacak üzerine verilmiş, sağ bacak hafif öne doğru adım atmış ve dizden bükülmüştür. İnce olan vücutta kaslar gevşek bırakılmıştır. Vücut ölçülerinde bacaklar, gövdeye oranla çok az uzundur ve Polykleitos⁷ tarzında bükülmüştür. Eserin bir tanrıya ait olduğu kuşkusuzdur. Ancak baş kısmı boyundan ve ayaklar bilekten kopmuştur. O nedenle de tanrının kimliği hakkında kesin bir yargıya varamıyoruz. Sağ kol yere doğru uzanmış olup, bir Herakles topuzu veya Hermes Kerykaionu tutuyor olabilir. Eserin Herakles'e ait olduğunu düşünürsek, bu gürz olmalıdır⁸. Sol kolu dirsekten kavranmış olup, elinde yuvarlak birşey tutmaktadır. Bu Herakles'in on iki işinden biri olan, Hesperidler'den çaldığı elma olabilir⁹. Diğer taraftan, bazı tasvirlerde Hermes de elinde yuvarlak bir cisim¹⁰ tutmaktadır; ne var ki Hermes atribüleri içinde¹¹ böyle bir alamete raslanmamıştır. Ancak omuzundan dolayarak sol koluna sardığı ve aşağı sarkıtığı chlamys¹, özellikle Geç Helenistik ve Roma çağı için, Hermes tasvirlerinde belirgin bir özelliktir. Heykeltikte chlamys'in bir devamı gibi görülen ve cepheden tasvir edilen hayvan (Lev. I, 2), Herakles postu olan aslandan çok kurt veya köpeğe benzemektedir. Kerberos¹³ ve Herakles birçok heykellerde beraber görülmektedir. Fakat bunlarda hayvan tanrının ayakları dibindedir. Ancak bizim heykeliğimizin tamamen mahalli bir üslûp taşıdığı da unutulmamalıdır.

Geç Helenistik ve Roma çağında Yunan orijinallerinden kopya adeta bir moda idi. Fakat bu adaptasyonlarda mutlaka bir Roma unsuru bulunmaktaydı. Eserimiz bütünüyle bir Yunan orijinalini, hatta ait olduğu çağda önemli bir ekolün özelliklerini yansıtmamaktadır; ne var ki sanatkâr bacak ölçülerinde

⁶ Baydur, aynı eser, s. 123.

⁷ Lamb, aynı eser, s. 163, Pl. 61 c. M. Comstock ve C. Vermeule, *Greek Etruscan and Roman Bronzes*, no. 111.

⁸ Reinach, *Rep. III*, s. 63 no. 8. Mendel, *Vol. III*, no. 860.

⁹ Reinach, *Rep. I*, s. 476, Pl. 802 H, no. 3.

¹⁰ Reinach, *Rep. III*, s. 42, no. 5.

¹¹ RE 8, s. 758.

¹² Reinach, *Rep. III*, s. 44, no. 7. Aynı es. *Rep. IV*, s. 79, no. 1.

¹³ C. B. Avery, *Classical Handbook*, s. 270.

Polykleitos'dan etkilenmiş, fakat gövdeyi çalışırken tuncunu tamamen kendi istediği biçimde yansıtmıştır. Heykelciğin arka kısmında (Lev. I, 3) vücut anatomisi başarılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Kürek kemikleri üzerinden yana doğru giden iki kabartma hat saçlarına iliştiirdiği çelengin veya bandın uçları olmalıdır¹⁴. Bu band hem Herakles hem de Hermes¹⁵ figürlerinde görülmektedir. Adaleler bir Herakles, hatta bir Hermes için çok yumuşaktır, o nedenle de heykelciğin Herakles'e ait olduğunda kuşkuluyuz. Ancak tanrı dinlenme halindeyken de tasvir edilmiş olabilir¹⁶.

Heykelcik Herakles veya Hermes'e ait olabilir. Bu ancak, başı bulunduğu zaman kesinlikle saptanır. Köpek hem Hermes¹⁷ hem de Herakles¹⁸ için kutusaldır. Ancak eserde farklı olan taraf, hayvanın tümünün değil de sadece başının tasvir edilmiş olmasıdır. Eserin tam bir benzerini bulamadık, fakat tuncun döküm tekniği (Geç Helenistik ve Roma çağında satılı pürüzsüzdür) ve özellikle omuzuna ve koluna sardığı chlamys seçik bir Roma karakteridir; kesim sert, hatlar nettir.

Helenistik çağın sonuna doğru M.Ö. 200–M.S. 100 tarihleri arasında birçok tunç heykelcikler bulunmaktadır ki bunlar, Greko-Romen adı altında sınıflandırılmışlardır¹⁹. Bazıları beceriksizce yapılmış, bazıları ise iyi bir işçilik göstermekte olup, mahalli özellikler taşımaktadır. Bizim eserimiz bu sınıfa dahildir. Bunların konuları ve stilleri Helenistik olmakla beraber, mutlaka ilâve edilen yeni Romalı unsurlarla, devirleri tarihçilerin Roma dedikleri çağdır.

¹⁴ G. Bordenanche, *Sculpture Greche e Romane*, Pl. LVI, 127.

¹⁵ Reinach, *Rep. III*, s. 64, no. 1–2.

Reinach, *Rep. IV*, s. 82, no. 7.

¹⁶ Goldman, *Tarsus I*, Plates, no. 162, 163, 165.

¹⁷ RE 8, s. 758.

¹⁸ Reinach, *Rep. IV*, s. 133, no. 1.

¹⁹ Lamb, aynı eser, s. 210.

BİBLİYOCRAFYA

- J. Charbonneaux, (Translated by Katherine Watson) *Greek Bronzes*, London 1962.
- W. Lamb, *Greek and Roman Bronzes*, London 1929.
- N. Baydur, *Kültepe ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 1970.
- M. Comstock - C. Vermeule, *Greek Etruscan and Roman Bronzes in the Museum of Fine Arts*, Boston 1971.
- S. Reinach, *Répertoire de la Statuaire Grecque et Romaine Vol. I-IV*, Paris 1904.
- P. G. Wissowa, *Real Encyclopädie* 8, Stuttgart, 1913.
- C. B. Avery, *The New Century Classical Handbook*, New York, 1962.
- G. Bordenanche, *Sculpture Greche e Romane del Museo Nazionale di Antichita di Bucarest*.
- H. Goldman, *Excavations at Gözli Kule, Tarsus Vol. I, Plates* Princeton 1950.
- G. Mendel, *Catalogue des Sculpture Grecques, Romaines et Byzantines Vol. III*, Constantinople 1914.

1

3

2